

**A CSALÁDPOLITIKA RUGALMASABBAN VÁLTOZOTT, MINT A TÁRSADALMI SZEMLELET**

# Az édesanya érezze jól magát

A lényeg, hogy a családtámogatás nemcsak a pénzbeli juttatásokra, hanem a támogatások más formáira, például a bölcsődei férőhelyek számára, az anyukák szabadabb munkaidő-beosztására is kiterjedjen – mondta Makay Zsuzsanna, a Népeségtudományi Kutatóintézet demográfusa, akivel a hazai népeségfogyás okairól, az Orbán-kormány családpolitikájának néhány eleméről, valamint a társadalmi szemléletváltás fontosságáról beszélgettünk. A kutató rávilágított arra is, mi a titka az Európában is egyedülálló francia családmodellnek.



– Régóta kongatják a vészharangot politikusok és szakemberek amiatt, hogy kevés gyermek születik Magyarországon. Mikor fordultak el a magyar családok a gyermekvállalástól?

– Először is egy demográfiai értelemben fontos dolgot kell tisztáznunk. Az, hogy hány gyermek születik, két tényezőtől függ. Egyrészt, hány nő van szülőképes korban, másrészt, hogy mennyi gyermeket vállalnak a párok. Magyarországon régóta fennálló negatív tendencia, hogy kevesebb gyermek születik. 1981 óta fogy a népesség, a fogyás pedig a rendszerváltás után felgyorsult, emellett egyre csökken a szülőképes korban lévő nők száma. De van más is. Magyarországon évente átlagosan 35-40 ezer fővel születnek kevesebben, mint ahányan meghalnak. Valószínűleg, ha a Ratkó-unokák több gyermeket vállaltak volna, mérsékelni lehetett volna a folyamatot. A rendszerváltás után ők voltak azok, akik elhalasztották a szüléseket, így azóta csökkent az átlagos gyermekszám is...

– ...aminek növelésén hetedik éve fáradozik az Orbán-kormány. Néhány napja például a miniszterelnök nagy bejelentést tett, amelyben célként fogalmazta meg, hogy 2030-ra 2,1-re emelkedjen a születési ráta. Nem túl nagyratörő elképzelés ez?

– Előjáróban fontos tudni, hogy a miniszterelnök által használt kifejezés a teljes termékenységi arányszám, amely az egyik leggyakrabban használt termékenységmutató. Azt mutatja meg, hogy ha az adott év termékenységi adatai állandósulnának, akkor egy nő élete folyamán átlagosan hány gyermeknek adna életet. Nem véletlenül került ez megemlítésre, hiszen ahhoz, hogy a népesség reprodukálja önmagát, a 2,1-es arányszámra van szükség. Magyarországon a teljes termékenységi

Vermes Tibor

**„Az esély mindig megvan arra, hogy többen szülessenek, hiszen a statisztikák szerint a fiatalok szeretnék legalább két gyermeket. A nehézséget az adja, hogy le kell rombolni azokat az akadályokat, amelyek meggátolják, hogy ezek a gyermekek megszülessenek”**

arányszám tavaly 1,49 volt. Hozzá kell tegyem, sokáig a sereghajtók közé tartoztunk az 1,3-as mutatóval, ami azért ugrott meg most, mert a már kisebb létszámú korosztály vállalt több gyermeket tavaly. A tendencia viszont sajnos az, hogy folyamatosan csökken a szülőképes korú nők száma. Annak persze lehet realitása, hogy ők több gyermeket vállalnak, a célként kitűzött 2,1-es arányszám viszont véleményem szerint eléggé ambiciózus.

**– Akkor mégis mit lehetne tenni?**

– A gyermekvállalás kérdése nem könnyű. Az esély mindig megvan arra, hogy többen szülessenek, hiszen a statisztikák szerint a fiatalok szeretnék legalább két gyermeket. A nehézséget az adja, hogy le kell rombolni azokat az akadályokat, amelyek meggátolják, hogy ezek a gyermekek megszülessenek.

**– Hazánk évek óta egyre többet költ családtámogatásra. Van arról valami adat, hogy mennyit?**

– A magyar családok különböző pénzbeli juttatásaira hazánk a GDP 1,8 százalékát költi. OECD-számítások szerint viszont a családtámogatásra összességében már a GDP 4 százalékát különítjük el, majdnem annyit, mint Svédország vagy Franciaország. Ez jó dolog, mert például a családi adókedvezmény bevezetésével az adórendszeren keresztül jobban sikerült a családokat támogatni, mint korábban, amikor a támogatások nagy része a pénzbeli juttatásokra ment el. Nem vagyunk könnyű helyzetben, hiszen a családpolitika nagy kihívása, hogy megtalálja azt a megfelelő támogatási formát, amivel a családok rugalmasan tudnak élni. Magyarországon ez azért fontos, mert nagyon erősen él az emberekben az a kép, hogy az anya lehetőleg maradjon otthon a

gyermek 2-3 éves koráig. Az utóbbi évek különböző támogatási formái ezen próbálták meg változtatni.

**– Tud mondani példát?**

– Itt van például a gyermekgondozási díj, vagyis a gyed. Szerencsére pozitív irányba változtak az erre a támogatási formára vonatkozó szabályok. Ma már, ha a fiatal anyuka a gyermek egyéves vagy akár hat hónapos korát követően vissza szeretne menni dolgozni, akkor azt korlátlanul megteheti úgy, hogy mellette továbbra is megkapja az összeget. A korábbi rendszer viszont évtizedeken át arra ösztönözte a családokat, hogy az anya maradjon otthon, és ne vállaljon munkát, mert ez a legjobb a gyerekeknek. Csakhogy azóta jelentősen megváltoztak a munkaerőpiaci viszonyok, a régi beidegződés viszont erősen benne maradt a magyar családokban. Az elmúlt évek családpolitikája gyorsabban és rugalmasabban változott, mint a különböző társadalmi normák. Ebből következik, hogy sokan még mindig helyesnek és megfelelőnek gondolják, ha az anya gyermekének hároméves koráig otthon marad.

**– Ezek szerint előbb kellene munkába állniuk az édesanyáknak?**

– Szemléletváltásra lenne szükség. Ha munkaerőpiaci szempontból nézzük, ez a kisgyermekes munkavállaló és a munkáltató részéről egyaránt fontos lenne. Hozzáteszem, a rész munkaidő tekintetében sokat léptünk előre, hiszen az utóbbi évek családpolitikai reformja miatt a munkáltató ma már köteles biztosítani a szülőnek gyermekük hároméves kora alatt a rész munkaidős foglalkoztatást. Véleményem szerint az ilyen intézkedéseknek Magyarországon előbb-utóbb meglesz a hatása. Fontos persze, hogy a gyermekes munkavállalók tisztában legyenek a jogaikkal, és érvényesíteni is tudják azokat. A családhoz való munkaadói hozzáállást jól példázza ugyanakkor a francia vagy a svéd modell, ahol a munkáltatók sokkal rugalmasabban kezelik a munkaidőt. Más területen ugyan, de szemléletváltásra azért már Magyarországon is van pozitív példa.

**– Melyik ez a terület?**

– Korábban azt tapasztaltuk, hogy a szülők részéről nagy az előítélet az állami bölcsődékkal szemben, mondván, ott nem kapnak megfelelő ellátást a gyerekek. Ha viszont mégis beíratták a gyerekeiket, a legtöbbjük megváltozik a hozzáállásuk, és rájönnek, jó kezében van a gyermekük, és az állami ellátás nem is olyan ördögtől való dolog, mint ahogy először gondolták. Ez például idővel hozzájárul-

hat a szemléletváltáshoz, ami beépülhet a társadalmi normarendszerbe. A lényeg tehát, hogy a családtámogatási rendszerre vonatkozó megállapítások nemcsak a pénzbeli családtámogatásokra, hanem a családtámogatások más formáira – ilyen például a bölcsődei férőhelyek száma – is érvényesek legyenek. Fontos, hogy nagyobb hangsúlyt fektessünk a nem pénzbeli támogatási formákra is.

**– A jobb demográfiai helyzetben lévő országok pedig akár motiválhatnak is minket. Az ön által említett francia családmodellt például sokan követendő példának tartják. Mit lehet erről tudni?**

– Franciaországban az első és a második világháborút kivéve mindig a természetes szaporodás volt jellemző. Az ország 1,9-es születési rátával büszkélkedhet, ami az évtizedek során sem csökkent le 1,7 alá. Ebben persze több tényező játszik szerepet. Mindenekelőtt fontos tudni, hogy nem a más kultúrájú első- és másodgenerációs bevándorlók nagy gyermekvállalási kedve az oka a magas születési rátának, hiszen vannak olyan számítások, amelyek az ő részvételük nélkül számították ki a teljes termékenységi arányszámot, ami még így sem volt sokkal kisebb az 1,9-nél. Ráadásul kimutatható, hogy a bevándorlók gyermekvállalási kedve rövid időn belül alkalmazkodik az őshonos lakosokéhoz.

**– Ha nem a bevándorlók, akkor mi az oka az ottani magas születésszámnak?**

– Franciaországban az ötvenes évek óta nagyon komoly, stabil és kiszámítható családpolitikát folytatnak, amelynek egyik legfontosabb célkitűzése a munka és gyermekvállalás egyensúlyának megteremtése volt. Mindez pedig olyan jól sikerült, hogy az országban a gyermekes nők a szülés után sokkal korábban mennek vissza dolgozni, mint például nálunk, emiatt sokkal kevésbé érezhető a munkából való kiesésük. Ráadásul sokfajta családtámogatási lehetőség közül választhatnak. Igényelhetnek például bétápszitterre is támogatást. Érdekesség egyébként, hogy míg Magyarországon a kétgyermekes családmodell terjedt el, ott sokkal gyakoribbak a háromgyermekes családok, a legritkábbak pedig az egygyermekesek. A francia családpolitikában évtizedek óta az a cél, hogy az édesanya a gyerekneveléssel járó kihívások mellett érezze jól magát a bőrében, mert akkor jobban tud este foglalkozni a gyermekével. Kicsit más a szemlélet, mint nálunk. Ezen kellene változtatnunk.

**Takó Szabolcs**